УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА

КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ:

ЗА СРБИЈУ . . . . . 6 дин. МЕСЕЧНО

ОД ЈЕДНОГА БРОЈА . . . . . 0·10 дин.

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ПОШТАНСКОГ САВЕЗА 15 дин. МЕСЕЧНО

УРЕЂУЈУ СКУПШТИНСКИ СЕКРЕТАРИ:

Ранко Петровић, Доброслав Ружић, Љуб. П. Ћирић.

Број 47 СУБОТА 26 ЈАНУАРА 1891 Година I

45 САСТАНАК

24 јануара 1891 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК

Димитрије Катић

СЕКРЕТАР

Љуб. Јоксимовић

(НАСТАВАК)

(Максим Срегеновић)

Нека сваки само прочита мишљење Држ. Савета, мишљење људи, који нису заинтересовани ни за варошке, ни за сеоске дућанције већ потребе народа и по врх тога кад сам чуо разлоге г. посланика Ђоке Анђелковића као чиноанника и г. Благоја Божића, Виће Радвановића и других, који су говорили у корист овога предлога а који живе у селу, који су у непосредном додиру с народом, ја мислим да би сваки који би гласао противу овог предлога био осуђен од народа, изузев неки сеоски дућанција, али ја мислим да се сваки закон треба кројити за већину а не за извесне личности. Г. Јоксим Павловић вели у Уставу има један члан по коме раније стечена права не могу да се униште. На лепо, стекао је неко право да плаћам на један ектар зетље 4 дин. али после дође време и захте потреба да плаћа више и кад би тако наводили тај члан и за остале законе, не знам кад би смо могли корачнути у напред и тако ни један закон не би се могао изменити ни допунити, јер по сваком закону извесни стекли су нека права. На основу свега овог са чистом савешћу гласаћу за предлог у начелу да се као користан прими.

Тома Јовановић — Предлог г. министра који је поднет и који је данас на претресу, ја који познајем ново-ослобођене крајеве, сматрам да је врло користан и подесан по народ из узрока овог: до дана ослобођења није било ни једног сеоског дућана и ни за једног сељака није био велики умор и сваки се за то спремао да у суботу или иначе на пазарни дан дође у варош и купи шта му треба. Тада је он на својим коњима долазио и своју потребу у варошн подмиривао, гонећи преко недеље своју децу на рад обећавајући им да ће мм из варошн донети сваком шта коме треба. Од ослобођења настала је ево тринајеста година. На 5 год. после ослобођења почело се допуштати да се могу отварати дућани да се праве кафане и т. д.; то се радило само за то, да би се узеле таксе а на народ се није мислило. Данас од како су се отворили дућани нема више да девојка од свога рада начини себи јелече, него на се трпа неке ритe из Беча. Ја знам кад су пре неколико година, тамо долазили људи да посматрају и описују народну ношњу сви су изјављивали благодарност, што је тамошњи народ умео да се сачува од нада на косову, али данас шта видимо? Видимо свилене сукње, нема више ни ланених кошуља, већ је све прешло на амерички памук (одобравање). Како је дошла ова мода? За то што је дућанција сеоски по кадкад поклањао. Турнири се нису измислили у Београду, него су дошли, па тако исто и дућанција са својим доласком донослo је нове ствари. У Влад. Хану некада није било ни једног дућана а сад их има 10—12; данас тамо можемо да видимо по 50 сељака, који чекају да амалишу, да носе оакове а неће да раде своју земљу. Тамо сад има домина. Кад сам пре 2, 3 месеца тамо био видео сам да играју санса, а ја још не знам санс, тако ми Бога! Ево позивам г. министра нека нареди депешом капетанима среза сурдуличког, пољаничког м пчинског, па ако не нађу сто шпила карата у својим срезовима, онда ево моје главе! Па како онда могу неки посланици на очиглед да тврдају неистину кад се у овом закону не забрањује ништа друго, него само да дућанције не смеју продавати свилу, кадифу, памук и т. д.?

Зар мора сељакуша да носи либаде? Ако Нар. Скупштина прими овај предлог, ја држим да ће после годину дана доћи овоме г. министру, који је ово овако паметно измислио, велики број честитке. Кад је сеоском сталежу пред очима сеоски дућан, он купује све и што му треба и што му не треба. Сад нема више да се види сељанка, да носи дете на леђима и преде. Нема више тога. Пре су и људи били паметнији те своју чељад нису водили сваке суботе на пазар, него пред велике празнике. Позивам се на г. Миту Илиндановића ако памти, да је неки Арса дошао са 50—60 дин. у цепу, па је за 5 год. стекао 5000 дуката. Док су сељаци ишли у Врању знали су и цену ране а сад их и у томе варају. Ја сам имао прилике да видим, како је један чивутин куповао жито у Владичином-Хану по 21 пару док је у Врању цена много већа била, а зашто то? За то што сељаци не силазе у варош.

Ово сам дакле имао да кажем. Сматрам да је овај предлог користан по народ и с тога Скупштина треба да га усвоји. Ја ћу да гласам да се он прими.

Милош Богдановић — Господо, кад сравните члан 4 ове измене којим се издвајају артикли, који се могу продавати у сеоским дућанима са чл. 5 истог предлога, ништа друго не излази до то да се сеоски дућани са свим укидају, а то с тога, што се ни један сеоски дућанција не може одржати да плаћа аренду у напред 50 дуката а да продаје само чивије клинце и т. д. што се и у сваком ковачком вигњу и без аренде држати може. Дакле просто се иде на то да се сеоски дућани укину а овај је пројект по мом схвалању само прашина у очи.

Дућанско питање није тако скорашња и лака ствар и ми као народни посланици треба да се добро размислимо, с тога мислим да треба добро да пазимо да се не огрешимо о интересе и потребе народне а тиме и заклетву, коју смо у

овом светом дому положили. Из свију говора мојих предговорника, који су говорили за укидање сеоских дућана, могу да се изведу ова три њихова разлога: прво што се по сеоским дућанима сељак лаже и пљачка, друго што се шири луксуз, а треће што опада морал код сеоског сталежа.

Господо, ја имајући сопственог искуства и као посланик из једног краја наше отаџбине, где су од 1870 г. све до кобне 83 год., кад су ондашње власти које нису ни живот српских грађана штедиле, укинуле и дућане и у мом селу и целом мом срезу, дакле имајући то искуство могу да кажем, како је то народ примио. Народ то и данас осуђује и тражи да му се дућани врате. Ни једна Скупштина није прошла а да се појединe општине нису молиле и тражиле дућане, Но као што рече један стари посланик кога ја јако поштујем „тешко ономе ко се скупштини жали“, што је тако и било, јер се нису помогли.

Сад хоћу да одговорим на ове примедбе које су чињене Што се, господо, каже да се сељаци пљачкају то не стоји. Док је било сеоских дућана сваки сељак ако нема нована узме торбу кукуруза и купи шта му треба, да не би ишао варошком чивитару да се њему задужује и своју храну у безцење даје. Једној спротиџи треба марама од 3—4 гроша, које је она из надничила и кад би за ово морала ићи у варош колико би јој још за трошак требало. И зар је то луксуз да купи мараму којом се мора од жеге чувати и своју главу покрити! Не, то није луксуз, јер тако се носи од старина. Луксуз је што вели комичар Бабић за варошке жене, што мећу целог ћурана на главу, нашој сељанки није то луксуз, што она мора по погреби и по бончају да мете мараму на главу што се видим овим пројектом забрањује.

Даље у добу кад су постајали селски дућани, ја сам био на управи општинској; ја нисам знао, нити је и један сељак знао, шта је то забрана на покретност. Од дана, кад су се укинули сеоски дућани и за то се по селима зна. Чим се српом удари у жетву, одмах из варошии полете чивутари те ударе забрану по отвореним рачунима. Ви сви знате, да сељак чува своју част и чим то нађе на њега, он се упрепасти и одмах трчи чивутару и моли га да га причека. Ја то знам из искуства, и могу вам ако хоћете при другим читању поднети доказе. Чим сељак оде чивитару овај му одмах тражи облигацију, ту му урачуна интерес, тако да ја знам један пример где је један од 7 динара наплатио 70. То ми је тај чивитар признао у 4 ока и каже ми: „хоћу да га научим памети“. То су факта, која ја имам у рукама. Дакле не стоји да се сељак у сеоским дућанима пљачка. Не мојте мислити, да сељак не уме да употреби своју зараду, он је у томе вешт. Ако хоћете да га заштитите то би га требало од нечег другог заштићавати, а то је од адвоката јер грешни сељак кад се упусти у какву парницу, адвокат, га задужи и прода му сво имање. Створите закон, да адвокат не може да пљачка сељаке.

Потпредседник — Бирајте речи г. Ботдановићу са којима се служите. Ви сте у Скупштини.

Милош Богдановић — Дакле, кажем, треба заштити сељака, од тога, ономад су прочитане овде поколике жалбе где се народ жали на попове. Сељак, рецимо, жени сина или удаје кћер, а поп га уцењује, од тога сељак пати, а немојте водити бригу о томе, како ће да употреби своју зараду; он то зна.

Даље што се каже, да се сеоским дућанима шири луксуз, то не стоји. Ради тога ћу вам навести један пример. У Кобиљу срез млавски, окр. пожаревачки, постоји један једини дућан од кнеза Милоша, који га је неком човеку одобрио тај дућан живи од 60 год. У том селу живи влашки елеменат (Чује се: није истина).

У селу Кобиљу живи влашки елеменат. Ту и ако постоји сеоски дућан од 60 год. ипак нећете на тим сељанима ништа луксузно приметити већ на против видећете да сељаци носе беле сукнене чакшире гуњеве и пресне јагњеће шубаре од свог производа и данас. А тако исто и жене им носе само своје производе домаће. Шта више сељаци тим исмевају луксуз а не да га примају, да је тако ви сте читали како је једна учитељица отишла у село у вилинском оделу. а они су је назвали бела врана.

Потпредседник — Оставите учитељице на миру, говорите о предлогу.

Милош Богдановић — Ја кажем ово, да би побио разлоге, који се од стране предговорника товаре сељаку, и говорили о предлогу.

Треће, што се вели да се бајаги сеоским дућанима руши морал, ја то господо, као народни посланик из села и кога су бирали преко 17.000 сељака, свечано одбијам и од себе и од сељака моји бирача, и жао ми је што се и Државни Савет тако изразно у своме писму. А чинимми се да он мало даље познаје и народ као што га је упознао у Београду и киселој аранђеловачкој води, то за цело не би казао. Кажем, дакле да се неморал сеоским дућанима не шири.

Ја, господо, из искуства говорим пошто ми је познато, какво је стање било, када нису постојали сеоски дућани и какво је сад, кад постоје сеоски дућани. До душе сваки мора признати, да има свакојаки људи. Оне жене, које су своје мужеве држале на чељуст и које су као што се вели криле храну од мужева и давале је сеоским дућанџијама док је ових било, сада нешто горе раде од како су укинути дућани. Оне се скупе испод села, чекају се на крај села, понесу брашна, ћурку или друго шта, у разговору ки-ки-ки, хо-хо, на хајде у варош, на пазарни дан. Оно, што је која имала, продала је, колико је имала, купила је и платила, али има још нешто, душа је пуна жеље: ту је механџија, ту су многи дућани и тек пошто сврати и у кафану и још се задужи код неког дућанџије, онди тек полази кући, а док су постојали сеоски дућани то се није дешавало, јер сваки сељак домаћин контролише своју жену а и сеоски дућанџија добро познаје, чија је која жена и ћерка и неће свакој да да на вересију.

Дакле не стоји то, да су сеоски дућани штетни за сеоски сталеж, и према томе мишљења сам, да нема оправданог разлога да се сеоски дућани укину тим пре, што када је кнез Милош владао било је у Пожаревцу 17 дућана, он је као свесан и увиђаван владар имао додира са народом, одобрио да се по селима могу подизати дућани и онда према томе кад је у Пожаревцу постојало 17 дућана и тада се нашло за потребно да сеоски дућани постоје, каквог оправданога разлога има да се сад укидају, кад сад у Пожаревцу има 7—800 дућана. Ја држим да нема никаквог оправданог разлога сем ако се хоће да се од сељака створи чивлинџија и подчини варошанима и да му мора сељак и за једну машину од 4 паре отићи у варош и тад да му плати 2 гроша за ћерам, као што се већ почело. С тога сам одсудно противан овом предлогу и слободан сам да упозорим народне посланике да добро оцене и имају на уму све потребе народне. Ја молим народне посланике да имају на уму тим и штете појединаца, који су подигли своје зграде по селима у којима су подигли своје дућане. Ја имам уверење потврђено од среске власти, да један човек, који је подигао старе грађевине, које вреде неколико хиљада дуката, и који је у рату био од корисги држави, позајмио је држави преко 400 дуката, тај човек дошао је до тога да му је продато све и сада и он и чланови његове фамилије постали су просјаци, а то све усљед тога, што му је дућан затворен и обезуважен. Ја вас молим господо посланици да имате на уму то, колико ће домова пропасти, ако се овај предлог усвоји и с тога велим метите руку на срце па онда право оцените и пресудите.

Стеван Ристић — Молим вас, браћо; ја сам устао неколико речи да проговорим, када је поведена реч о тим дућанима. У мојој општини има два дућана, а моја нису. Ја сам запамтио оно време, када сеоских дућана није било и ево шта је онда било у мојој општини, продато је 10 домаћина цело имање, то су били наши крушевљани, али могу рећи да је тако било и у другим крајевима. Ево одкуд је то долазило: Сељак оде у варош једног дана и понесе са собом сто гроша да покупује што му треба, али кад дође тамо, он види, да му треба још 100 гроша, мора да се задужи и мора да

www.unilib.rs УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

начине облигацију јер му трговац не да да узме мал без пара. Кад га он веже с том облигацијом, он гледа да се курталише те облигације и да је откупи или са шеницом или са бравом или ма чим било, али по несрећи његов брав угине, шеницу убије град и облигација застане још две три године, а неко и умре, а неисплати. Она облигација од 200 гроша порасте за неколико година на 700 гроша. Сада сељак је принуђен још више да нађе начина како да се отресе те облигације, он се довиње и оде код Управе Фондова и тамо се задужи. С новцем, који добије он намири и исплати дућанџију. Међутим и дан данас дугује Управи Фондова. Ја знам за много таквих случајева.

Још имам ово да кажем; мени је веома жао, што смо оставили главне ствари и што смо смели с ума да народ од нас много очекује. Ја не знам од куд смо напшли да решавамо ове ствари, од којих народ не болује. Ми треба нашем народу да се одазовемо на оно, што смо му обећали пре неколико година. Ми смо занемарили своју дужност и бацамо се на ситније ствари, и почели да изучавамо питање о сеоским дућанима, да мењемо ћерам у варошима и да стварамо услове варошима да ваде трошак од сељака, који је и онако изнурен и готово дошао до прошње. Према овоме што рекох ја сам овом предлогу законском противан и гласаћу против њега.

Потпредседник — Говорио је већ 21 говорник и има још 17 пријављених говорника. Пошто је већ један сат после подне, је ли вољна Скупштина да данашњу седницу закључим. (Јесте).

Изволте чути један указ Краљевских Намесника.

Секретар Младеновић чита:

У ИМЕ

ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА

АЛЕКСАНДРА I

по милости божјој и вољи народној

Краља Србије

МИ КРАЉЕВСКИ НАМЕСНИЦИ

На предлог Нашег министра унутрашњих дела, а по саслушању министарског савета, на основу члана 34 Устава.

Овлашћујемо Нашег министра унутрашњих дела да поднесе Народној Скупштини, сазваној у први сазив прве периоде, на решење предлог, да се општина Бајевачка у срезу подгорском округа ваљевског одузме од истог среза и прида срезу тамнавском истог округа.

Наш министар унутрашњих дела нека по овоме поступи.

23 јануара 1891 год.
у Београду.

Јов. Ристић
К. С. Протић
Ј. Бели-Марковић.

Министар
унутрашњих дела,
Св. Милосављевић с. р.

Предлог гласи:

КРАЉЕВСКО-СРПСКО
Министарство унутр. дела
ПБр. 765
23 јануара 1891 год.
Београд.

Народној Скупштини

Сељани села Бајевца, које само за себе сачињава општину Бајевачку, у срезу подгорском округа ваљевског, моле, да се њихова општина одузме од среза подгорског и прида срезу тамнавском округа ваљевског.

Ова општина има 187 способни гласача, а на збор дошло је и гласало за одвајање 169, дакле више него што се тражи чланом 7 закона о административној подели Краљевине Србије. Осим тога, ова општина нема никакве заједнице са срезом подгорским, јер је и пре поменутог закона била у срезу тамнавском, те не постоји ни један случај од изложених у члану 6 реченог закона по коме би се још шта имало радити. Па како је, као што се тражи законом о административној подели, то ми је част предложити Народној Скупштини, да она изволи на основу члана 4 истог закона решити:

„да се општина Бајевачка у срезу подгорском округа ваљевског, одузме од истог среза и прида срезу тамнавском округа ваљевског.“

Министар
унутрашњих дела,
Св. Милосављевић, с. р.

Потпредседник — Предлог се упућује одсецима.

Част ми је известити Скупштину, да ће г. министар привреде бити у стању, да одговори на интерпелацију г. Ж. Величковића најдаље до 5 марта ове године, докле ће прибавити податке.

Данашњу седницу закључујем и заказујем сутрашњу у 9 часова пре подне. На дневном реду биће продужење данашњег дневног реда.

Молим господу из свију одбора да дођу после подне да раде.

Састанак је трајао до 1 часа по подне.

---

46 САСТАНАК

25 јануара 1891 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК
Димитрије Катић

СЕКРЕТАР
Др. Станојло Вукчевић

Почетак у 9½ часова пре подне.

Присутни су били г. г. министри: финансије, народне привреде, просвете и црквених послова, правде и грађевина.

Потпредседник — Отварам 46 редовни састанак. Изволите чути протокол 45 састанка.

Секретар Вит. Младеновић — прочита наведени протокол.

Потпредседник — Прима ли Скупштина прочитани протокол? (прима). Изволте чути молбе и жалбе, које су Скупштини упућене.

Секретар Станојло Вукчевић — чита:

Фрања Елезовић, професор из Зајечара; Тодор Миловановић, писар среза пчињског у округу врањском; Владимир Радуловић, писар среза рађевског у окр. подринском; Паја Поповић, мајор у пензији — моле да им се признаду и урачунају извесне године службе.

Сељани из Горњег Међурова у ср. нишком, окр. топличком, моле да се уништи судско решење, по коме за земљу дугују Махмуту 25.600 динара.

Суд општине корманске у ср. моравском, окр. крушевачком, моли да се на потоку у Корману подигне ћуприја;

Јован и Димитрије браћа Савићи, из Ландола у ср. смедеревском окр. подунавском, моле да се задржи продаја њиховог имања.

Потпредседник — Све ове молбе и жалбе упућују се одбору за молбе и жалбе.

Сад прелазимо на дневни ред. На дневном реду је продужење претреса закона о сеоским дућанима. Молим г. изве-

WWW.UNILIB.RS

стиоца да заузме своје место. Продужава се претрес у начелу. Има реч г Стеван Мијљковић (није дошао).

Милан Ђурић — Господо, како је овај претрес закона, који је изнесен пред Народну Скупштину, врло важан и озбиљан по економске интересе наше земље, а кад је важан по економске интересе, онда је важан и по друге наше националне интересе, то вас ја молим да ме саслушате онако исто, као што сам и ја саслушао све другове моје и пријатеље.

Сва господа говорници, која су говорила о овом питању, поделила су се у два табора. Једни су говорили: да се овде заступају интереси варошана, а други су, тежећи да сачувају интересе сељака, говорили, да треба да остану сеоски дућани. Ни једним, ни другим путем не смем да идем, ни као Србин а још мање као народни посланик. Ја тврдо верујем, господо, да је Народна Скупштина позвата, да донесе законе за земљу, и да осигура њезину уставност и њезине интересе

Ја исто тако ценим, да се поднесеним пројектом закона иде на то, да се сузбију страни фабрикати, који су штетни по интересе наше земље, и да се осигура економна привреда у нашој земљи и народу. Ја ћу укратко ставити неколико питања.

Замислите себи и сравните какво је економско стање било у нашем народу пре 40 година? Ја постављам то питање оним друговима, који кажу да треба да остану на овако многобројним местима дућани са страним фабрикатима, а не само да их има по варошима. Кад је било у мањем броју ових дућана, онда вас ја питам: колико је наш народ имао — а то је било пре 40, 30 и 20 година — оваца, коза, волова, коња, свиња и кошница, како су тада наше мајке и кћери имале свакојаког ткива; а сетите се и о оних богатих ћердана, који нису били ништа друго, него тајна сокровишта за тешке прилике. Онда је било не само талијера и цванцика, него и дуката и рушпија на нашем свету. Данас свега тога нема, јер су се намножили дућани са страним модама и крпама, који су нас упропастили и измамили све те паре нашој омладини, и који нису ништа друго, него пуне очи а празно срце, или који су, другим речима, као што наш народ каже мами-паре, које га изазивају да паре изда и на оно, што му не треба, а да прода оно што му треба.

И ја верујем, да ћете и ви делити мишљење са мном, и да би сте и ви желили, кад би се могле паре сељачке да употребе за куповину земље, за добру нашу коња, оваца, говеди и т. д., а не за којекакве крпетине. Верујте да је било и таквих случајева кад се једна Српкиња убрише марамом, да она фарба с ње отпадне. Оћемо ли оставити, да наша младеж троши наш труд, наш новац и наше злато, које треба да троши за кућу, воћњак, винограде, да штеди новац за жалост, за старост, да троши тај новац за стране крпе, којима тамо нема места, јер наша земља није ништа друго, него пуна кошница меда, на коју су наши непријатељи бацили око. То је оно што се тражило у Берлину: да ова земља пусти у своју средину странце и стране фабрикате, да је економно потчине, а тиме да је смете, да изврши једнинство и ослобођење свога народа. Наш народ, који је био вазда раден, храбар, гостољубив, који је предан душом и срцем својим особинама, који није никаквих жртава жалио, док је своју слободу откупио. Наш народ, који је свестан своје народне идеје, но која је супротна интересима наших суседа, па да би га опет обеснажили, наметнули су му берлинским уговором железницу, а са њом стране крпе, моде, обичаје, па теже и политику, како би само потчинили својем упливу и својим економним интересима Србију. Не варајмо се браћо, да се данас земље освајају само пушком и мачем, него и економном политиком и то је страшан завојевач, јер један народ, који економски пропадне, он је готово и политички роб.

За то сам тврдио и тврдим, да су у нашим обичајима постојале добре навике, и особине, које су давале снагу нашем народу, да у туђем ропству не пропадне. И за то су нас странци и преко наше воље натерали да направимо железницу, и железницама су нам послали њихове крпе, за којима је наша омладина пошла врло лакомо. Јер ви ћете сви знати, да је се морао да узме и изабере један начин, који би неосетно црпео труд и зној нашег народа. Ја знам да има посланика, који ће рећи: па народ треба да има своју слободну вољу и ми сви треба да смо равноправни. Ја обраћам пажњу тој г. г. посланицима на онај предлог, који су посланици пре неколико година предложили а Скупштина озаконила, а то је оно, да се земљоделцу не може продати 5 плуга земље. То је једини предлог, који је спасоносан и патриотски и онда би према томе имали права и варошани да кажу, а зашто се ниште побринули и за нас, него само за сељака, јер само на тај начин народ може да плаћа општинске и државне дажбине. Законодавство је хтело да осигура масу народа, а та маса народа то је сељак, јер ви ћете, господо и браћо, сами знати, да је у паланкама и варошима живаљ српски у почетку овога века био незнатан, него су тамо живели Јевреји, Цинцари и Турци. А маса народа, која је хтела да извојује слободу овој земљи и која је створила ову државу, то је српски сељак, који је живио по селима и планинама. Тамо међу громовима шумадиским одгајили су се Кара-Ђорђе и други јунаци, који су положили темељ слободи и садањој држави — Србији. Јунаци и први карактери народни одгајили су се у сеоским колибама.

Јуче неко рече, да ми оћемо овим да учинимо неправду сељаку. Боже сачувај. Ми овим оћемо да сачувамо наш народ из благодарности, што је он велике јунаке одневговао са свима његовим особинама. Оћемо да сачувамо Шумадију, њена поља, њиве и планине, те да и даље развија се српски народ, а и да створимо могућност за правилан развитак и живот нашег народа у будућности. Господо, не заборавимо ово. После берлинског уговора, ми смо отворили врата свима странцима да могу по нашој земљи куповати имања. Наша Србија и кад је била вазална, странци у њој нису могли куповати, наше њиве и ливаде, које су наши стари чували, не за туђина, него за њихове потомке — за нас. Па хоћемо ли ми сад да дозволимо, да се то наше благо расипа, хоћемо ли да дозволимо, да странци уносе своје капитале на нашу штету; хоћемо ли да им дозволимо, да уносе њихове еснапе, где ће се наша омладина научити да купује оно, што јој не треба, а да продаје оно, што јој треба. Шта ће отуда да буде? — Отуда ће настати продаја имања; но ко ће куповати та имања. Њих неће моћи да купи Србин, него ће их купити странац, који је донео у Србију крпа за 5 гроша, а продао их са дуплом ценом, узео за то облигацију и по њој нарастао интерес све више и више, док није довео овога до пропасти. Ко год хоће да сузбије овај предлог владин, тај и неотиче крњи земаљске интересе и помаже да у Србију дођу, да се угњезде, странци и да покупују наше винограде, поља и градине, да закупе она мила места наша, где су досад били зборови и сабори.

Ја верујем и држим да неће бити ни једног народног посланика и Србина, који ће се томе противити, али може нас ко запитати, шта ћемо да радимо са оним људима, који су добили дућанско право и имају своје имаовине?

Ја, господо, признајем и искрено кажем да њихову имаовину морамо чувати, али не видим да се овим ружи њихова имаовина, шта више она се обезбеђује, јер у њиховим дућанима налазимо артикле који су потребни за занатлије и земљораднике, налазимо ове животне надмирице, а ако баш коју и убројали нисмо, ми смо ту, те то можемо сад учинити при специјалном претресу. Нама је дужност да отворимо добро очи, те да спречимо да се не упропасти наша земља, да сузбијемо у самом зачетку пропадање наше производње и економије: те да не постанемо робље страних капитала и ја верујем да нема ни једнога, који ће тим путем поћи. Јуче сам чуо од једног уваженог посланика и немам разлога да посумњам, како је један дућанџија натоварио три вагона жита што је све куповао, што му је у торбицама доношено. Многи су рекли да је он донео торбицу, те да намири своје потреба, но ми сви знамо како се кућа тече, јер и народна пословица вели: „Договор кућу кући.“ Докле нису биле ове мамипаре и докле је кућни старешина водио бригу о својој кући, знамо како су стајале њихове куће. Домаћини су се спремали у варош, али су се пре тога договарали шта им

треби за кућу, шта ће продати а шта ће купити, и онда у њихово куће нису улазиле страначке крпе, а ово је сад жалосна сведоџба за домаћине и њихове млађе, јер они сад продају оно, што им треба а купују оно, што им не треба. То је, господо, прв који подгриза наше економно, стање ако га ми не видимо, јер кад ми имамо добре задруге и добре домаћине, онда имамо добре општине и добре округе и онда је лако држави да у свакој тежој прилици може да црпи и моралне и материјалне снаге за њен опстанак и развитак и будућност.

Господо, из свега овога што сам казао, ја држим да нисам дошао да браним ни интерес сељана, него као посланик и човек, који има на уму само да брани интересе ове земље и народа. Ја верујем, да се овим пројектом иде на то да осигурамо развитак наше народне економије и производње, да сузбијамо стране крпе и дрангулије и не трошимо наше благо узалуд. Ослањујући наш економни развитак; заштићавајући производњу од туђе навале ми снажимо нашу националну мисао ради јединства, што је и задатак Србије. За то сам мишљења да треба прихватити овај предлог, а кад буде специјална дебата, ту смо ми сви; да оно што је добро унесемо а што је штетно по народне интересе да избришемо.

Јоца Ж. Јовановић — Господо, пре него што приступим да говорим о овоме питању, које је толико заинтересовало Скупштину, сматрам за дужност да изјавим да нисам у њему лично заинтересован. Решило се овако или онако мени је право, јер немам сеоског дућана и не радим с тим, што се мисли да искључи из продаје у сеоским дућанима.

Господо, питање о сеоским дућанима не претреса се од јуче, оно се претреса од онога дана, одкад је ступио у живот закон о сеоским дућанима. Ви знате да је било много молби и жалби и од варошана и сељака, да се сеоски дућани укину или ограниче. У тим молбама и жалбама било је разних мишљења и разних разлога, због чега треба укинути или ограничити сеоске дућане. Ја нећу да питирам оне узроке, који су их побудили да траже да се сеоски дућани укину или ограниче: него хоћу у главноме да говорим о самоме пројекту Шта се хоће овим пројектом? — Хоће се то, да се заштити економија и привреда државна; хоће се то, да се луксуз из сеоских дућана избаци; хоће се то, да се избаце крпе, које су за наш живот непотребне. Ви знате колико ми увозимо са стране. Увозимо преко 40,000000 и више и ја бих смео тврдити да више од половине тога увоза уносимо оно што је непотребно земљи. Дакле, уводи се луксуз. Истина, јуче су нека господа навела да је луксуз у варошима. Истина је да има лукчуза у вароши, али не треба сметнути с ума, да има свега на 5% варошана а остало 95% је сељак. Ако је зло нека га је мање и нека бар остане само на тих 5 процената, и нека га не буде у 95 процената. Дакле му треба стати на пут, и ја држим да је то једини пут да се ограничи; да се не продају луксусне ствари, као: ђинђуве, минђуше и томо слично. Сузбијањем тим уверен сам да ће се такве непотребне ствари много мање уносити него сад; јер, господо, кад нам сељак има сваки час прилике да купи ђинђуве и минђуше, да их види сваки дан, он ће и да их купи. Да не помињем појединe случајеве, који су наведени, да торвицу жита жена из куће носи дућанџији, за минђуше од 20 пара, али главно је то: кад има прилике да сваког дана има пред очима једну луксузну ствар он ће пре да је купи, него кад је нема пред очима и кад је она удаљена од њега.

Господо, кад се закон о сеоским дућанима правио имало се на уму то, да наш сељачки сталеж не дангуби, да не иде далеко да купује оно што му треба. Али треба знати, где су сад сеоски дућани? Има ли њих око Прокупља, на Рашкој? њих тамо нема. Они су отишли сви у питоме крајеве. Највише ће мо их наћи у смедеревском, пожаревачком и шабачком округу, То су најбогатији окрузи. Сељак може све своје потребе да подмири у вароши. Међутим овим пројектом се оће то, да најситније потребе сељак може купити у сеоским дућанима, оће се, да се избегне луксуз. Ја сматрам да би било то веома корисно по државну економију.

Неко је јуче од господе посланика споменуо о поштењу и непоштењу у варошима и селима. Господо, има поштења и непоштења у свима редовима и у свим местима; о томе не може бити говора, Како има поштења и непоштења у вароши тако има и у селу. Али треба имати на уму, где се дају веће могућности за непоштење, да ли у варошима или у селима? Ви сви знате, да је у вароши јача контрола. Ту се зна одма сваки догађај који се деси; у вароши је уређена кантарина и ту је искључена свака крађа; па да ли ту може бити веће могућности да се вара или онде, где сеоски дућанџија сам мери? То питање остављам вама да га сами решите. Ја сматрам да поштење може да буде више онде, где има јаче контроле, где је један трговац изложен угледу осталих, него онде где је сам.

Ми, господо, сви причамо и велимо, да оћемо да подигнемо привреду, па опет, кад дође то питање, ми стукнемо. Тако је дошло питање о пресним опанцима, сад дошло питање о дућанима — и шта? оћемо да их задржимо. Ја сматрам да је ово питање веома важно за привреду и да треба да прежемо сви да решимо, да их оградимо.

Јуче је мој поштовани друг Милија казао, да би пристао, да се прими овај пројект закона, али само тако, кад би се именовало, шта се несме продавати у сеоским дућанима! Ја држим да је правилније казати шта се сме у сеоским дућанима продавати. Даље је поменуо, шта ће да буде с овим еспапом што се затекао? Па то је у пројекту казано, да ће се оставити рок од годину дана, јер тек тада ступа у живот овај закон.

Даље је Милија говорио о таксама, како су то врло велике таксе од 600 дин. Међутим то је питање специјално и кад дођемо на специјалну дебату, ми га можемо и преиначити. Тако исто можда има посланика, који мисле да је мали круг онога, што се сме продавати по дућанима. И то је питање специјалне дебате и кад дођемо на њега ми га можемо онда проширити.

Да завршим, господо, пошто је о овом питању много говорено. Ја ћу гласати за предлог одборски.

Лаза Илић — Господо, после јучерањег врло лепог и основаног говора Ђоке Анђелковића, Виће Радовановића; после данашњег патриотског говора проте М. Ђурића, ја не бих имао много што шта да кажем. Не заинтересован ни у колико нецосредно и лично ја сам устао да помогнем њихне разлоге.

Сматрам да ми је дужност, да код овог питања искажем своје мишљење нарочито с тога, што се ми с овим пројектом враћамо на један почетак, покушај да видимо, шта смо у стању да као радикална странка да учинимо за ову земљу и народ. Ми смо се до сад у опозицији увек хвалили тиме, како нам је главна економна страна нашег програма. Јуче је био на претресу привредни трговачки музеј; он је код нас нашао на опозицију, данас су сеоски дућани на дневном реду и ту устајемо против;сутра ће доћи пројект о шумама, па не знам како ћемо се и ту сложити, а прексутра ће доћи закон о подели радња и ви који заступате данас сеоске дућане тражиће те ту поделу радња само за варош и варошице, захтеваћете да се само ту изврши подела рада. јер подела радње и сеоских дућана не могу да стану један поред другог. Дакле, или ћете бити за поделу радња, признавајући да је тај закон користан по нас, или ће бити против тога.

Лепо је казао поштовани посланик Ђока Анђелковић да су ово закони будућности. Ми се надамо да у будућности донесу нашој земљи добре последице. Наша је земља и наш народ на првом реду земљораднички и сточарски, а као што је један посланик, који се потрудио да докаже корист сеоских дућане, узвикнуо: „ да 9/10 има сеоског сталежа“. Па, господо, борити се онда за сеоске дућане мислим да није оправдано; сеоски дућани у једном народу, као што сам казао, које више земљораднички и сточарски, штетни су, ни само штетни, него и удбитачни. Штетни су због тога, што се у тим дућанима продају поред осталих продуката и стране производи, који с једне стране убија нашу домаћу производњу

www.unilib.rs УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

а с друге стране за њих српски народ даје богату сировину, и с треће стране што они сметају да се код нас започне домаћа индустрија. Кад овако кажем, онда мислим — а то је нужно да се разумемо — да сам ја противан дућанима, који су филијали, противан дућанџијама који су само агенти страних производа у опште. С овим предлогом идемо на то, да се ти дућани ограниче. Ја овај предлог оглашујем не само као корисан и добар, него је као такав дошао у добри час.

Не само сеоских дућана, него и дућана варош и варошица има много више, него што је потребно, српском народу. Они су растурени по варошима и варошицама, па су пионери страној производњи, а сеоски су се дућани повукли по најудаљенијим крајевима срп. народа, да продају много што шта, што њему не треба.

У сељачким дућанима поред онога што је намирница, потреба, има доста чега, што је луксуз и отровно.

Речено је, господо, ако се данас увози, као што је напоменуо поштовани предговорник, за четрдесет милиона динара еспапа у Србију са стране, извесно је, да ће се умањити тај број, с тога што ће се ограничити и умањити дућани у опште. Ја, господо, кад дође на дневни ред закон о подели радња, ја ћу тако исто да гласам за тај пројект са надом, да ће услед тога по варошицама многе ситничарске тезге да опусте.

Из свега овога ја бих желео да смо ми на чисто. Према овоме треба да знате да сам ја у опште противан дућанима, а ви господо, који браните сеоске дућане ви сте противни дућанима по варошима и за сеоске дућане. Ја мислим да то није никаква равноправност и један од г. г. посланика у јучерашњој дебати упустио се у навађање примера за то; Ја држим да ми не би требали да наилазимо на то, јер није ми ни на крај памети пало да ја тврдим, да су овоме злу криви само дућанџије већ има и других узрока, али да несу од потребе, то смо ми искусили још поодавно па то сматрам за дужност и данас да поменем. Међутим у тим наводима и примерима, који су се из живота навели, ишло се тако далеко да се тврдило да се у Крушевцу од једног џака жита узимало по три киле.

Па лепо, господо, то је у Крушевцу а ја држим да по другим варошима није тако. Најзад ако хоћемо да се упуштамо у примере, ја бих казао па шта ћемо са оним торбицама, где се није узимало по три киле, него без мере и без есапа!

Друга господа говорници а особито је поштовани посланик Милош Богдановић на то гласом јако ударио па каже: „немојте браћо да се варате, са великом таксом иде се на то, не, да се ограничи продавање и број артикала по сеоским дућанима него да се са свим укину“. Ја мислим да то није тачно, и ако смо у овом првом члану овога пројекта побројали извесне артикле, опет држим да неће потреба нигде наступити за сеоске дућане, јер они доносе много еспапа који требају да продају, но није то једино које га је довело у село, и да тамо имају своје фирме. Они су трговци за све што доноси сељак.

Да је то тако ено вам доказа у самоме моме месту у окружној варош Зајечару. Наше дућанџије, браћо, бар тако је код мене, по њиховим дућанима и оним ситницама које они продају, да поред тога не обрађују земљу, одавно би прошли врло рђаво. Ко год то познаје, тај ће знати, да поред дућана, они који се не баве земљорадњом, они се одају спекулацијама Други пак говорници, који су доказивали потребу и корист од сеоских дућана, ишли су чак тако далеко, па су тврдили, шта ћемо да радимо кад народ нема ни најнужније намирнице, што је рецимо ако је когод умро па нема свеће. Па лепо, од кад су ови дућани. У срезу бољевачком има свега у четири села дућана. Па шта раде људи где нема дућана? Како је било пре неких година кад није било ни једног дућана? У томе крају постоје дућани од 4 — 5 година а пре их није било. Дакле, тако ће бити и од сада.

Из свега овога, господо, ја ћу са мирном савешћу као народни посланик да гласам за овај пројект законски, а исто тако гласаћу и за мишлење одборске мањине а тако исто и за мишлење државног савета, уверен, да с тиме, не што хоћу сељачки или трговачки сталеж да помогнем, него што ће се овим законом донети та корист, на број дућана сеоских буде смањен, а то ће бити на корист народу и учиниће се земљи добро. (Чује се: врло добро).

Панта Срећковић — Свака ствар на свету, господо, па и ово питање о дућанима има две стране: лице и наличје. Ко год хоће да говори о овоме питању, не може гледати само са лица, па да каже да је лепа, и да га огласи за добро, него треба да га погледа и са његове друге стране, са наличја.

Кад је ово питање било на дневном реду пре 20 год., ја сам још онда у Скупштини говорио против дућана и да их прже варошани, јер ако су *сеоски* дућани, нека их онда држи *сељак* и не да варошани у села иду и да тамо држе дућане. Дакле, ја сам знао то добро, да ће бити од штете, и за то сам говорио тако. Међутим како се овде често говори и ја то чујем па се говори те ово те оно, то ћете ми дозволити да прочитамо оно, што сам онда рекао. Премда да онда није било стенографа, али су секретари бележили у главноме наше говоре, с тога ћу да наведем један став из тих бележака, што сам онда говорио:

Посланик Панта Срећковић каже, да је код нас главно благостање земља и производи земаљски; а ови производи састављају друго богатство у народу кад су прерађени. Трговина то је само радња, која преноси произведене и прерађене ствари из једне руке у друге. Трговац ништа не производи, но само продаје. Наш народ, вели, задовољава се оним што сам производи и преради, и с тим подмирује све свој домаће потребе, а није ни кадар да купи какав страни прерађени производ, што је тај еспап сувише скуп.

Народ наш био је до сад задовољнији са аљинама од сукна; а ако почне ове од чоје правити, онда ће за кратко време пасти у презадужено стање. Осим тога прерађивање земаљских производа, неће се моћи одржати, кад се страни еспапи код нас нагомилају; а велике ће штете поднети народ са унашањем и распростирањем по народу које какве ситнице, за које ће се много знатно издавати. Ако се код нас допусте дућани, свуда по селима, онда не само да ће дућанџије бити праве спахије а да ће се обогатити на штету народа што имамо примера код механџије, него ће се и морал у народу кварити, и многе ће се краће у народу догађати једино и то што би по који члан породице желео да купи какву ситницу из дућана. Он није противан да наше фабрикатске производе продаје где који хоће; јер се тиме потпомаже индустријска радња у нашој земљи, али што се тиче страних еспапа, он је сасвим противан, да се по селима продаје мек еспап и друге ствари, које кваре и трују наш народ, већ допушта да може продавати од страног еспапа само оно што је преко нужно за једног доброг домаћина“.

Ја мислим да и сад немам шта да додам овоме говору. само дозволите ми да прочитам и оно шта је одговорио један посланик, а то је ондашњи лозанички посланик Јоца Бошковић (чита): јер и сељак може да ради све оно што и вашанин, и сељак може да отвори дућан онде где је дозвољено законом да се могу држати дућани, а и варошанин не сме да отвори дућан онде, где није одобрено, па исправно ту не може ни сељак.

Мени се чини, да је ова примедба врло паметна и умесна. Дакле, кад ми је један посланик упао у говору са примедбом, ја сам рекао: ... „него ће још и донети новаца, па ће ове напред народу давати са претераним интересом.“

Да су ове моје мисли обелоданиле све зле последице, то је се видело одмах идуће године. Идуће године 71 потписало се на предлог њих 30 посланика а на првом реду је био потписан Глиша Брајковић, који гласи: „да се у сеоским дућанима ограничи продаја еспапа и да се у њима продаје оно, што намирује најнужније сеоске потребе.“

Ондашња пак Скупштина, донела је решење па каже: лањске године овај закон дали па сад тражити да га кваримо, немојте. И тако је то остало до данас.

Ја се не руководим тиме, да сетиме кварц, онај ће да се кварц и тамо и овде и о томе нема разговора. (Смех).

Главно је овде питање национална економија. Ко познаје начела националне економије, и ко жели овој земљи добра, томе не може бити све једно, оће ли у свој земљи бити 300.000 разбоја, или ће се свести на 10. Од како су ови сеоски дућани допуштени у већини кућа, сељачки разбоји су уништени, бачени, изгорени и т. д. (Вичу није истина).

Молим вас то је истина. Немојте мислити, да није. И ондашња Скупштина водила је рачуна о томе и само са два гласа већине победили су сеоски дућани. Тада се мислило о народу и ја сам у интересу и за срећу тога народа говорио исто онако, као што и данас говорим, и онда смо уважили ону потребу, да доиста један сељак не треба да путује по 6—7 сати за какву ситницу, због тога је и издат закон, да ни један сеоски дућан не сме бити ближе од вароши него 4 сата. Ту се водило рачуна о економији народној, да човек не дангуби, и такав је закон и изашао. Према томе сви који се позивају на стечено право, то право није стечено на основу закона него кријумчарски и то свакако. По несрећи код нас ова политика и ове партије играју велику улогу. Има људи часних и поштених, али има их који хоће да лове рибу у мутној води, па се придруже партијама и кад дођу на управу, њихови људи, они добију дућане ма да по закону не треба да га добију.

Ја ћу да напоменем још једну већу несрећу. Сем ових сеоских дућана, који су једна пропаст за националну економију, у нас су се јављали такви људи било је таквих министара, који су проглашавали села за варош. Помислите каква је то несрећа. Сељак је заштићен; јер му се 6 дана ораће земље не може продати; али чим му село прогласе за варош или варошицу, он ово губи. Шта је варош, ја ћу на то питање доћи, а сад кажем, да је највећа погрешка прогласити село за варош, већа но што је погрешка кад се отвори дућан где не треба на основу томе, да треба водити рачуна о народу и да заиста има прилике где треба да има дућана ја ћу да се позовем на највећег противника сеоских дућана, а то је на Богдановића. Он је рекао да и у селу Кобиљу има дућан и да га је дао Кнез Милош. Ја сам распитао и рекли су ми, да од тога села до Пожаревца има 4 сахата, а Богдановић ми је сведок, да тамошњи сељаци носе производе, које им жене израђују. То значи, да је Кнез Милош знао за потребу сеоског дућана, али каквога? Не да се у њему продају туђи еспапи, него оно без чега сељак не може да буде, те да не би трчао сваког часа у варош. Ти сељаци врло су наметни људи, кад се нису одели у крпе, него су остали у своме народном оделу.

Сад ми допустите, да кажем неколико речи о надри — наученштву, славном наученштву, и о правој народној мисли. Нека ме извине посланици чија ћу имена поменути; али ја мислим, да се они варају у ономе што су говорили. Има књига на свету, које су учиниле више зла, него ма и један човек. Има таквих књига на свету, и ко не зна рачуна о тим књигама почеће нешто, а неће ништа учинити ни у кола ни у саонице. Ја поштујем сваког посланика, али оно што је народу потребно како народ мисли и осећа по моме дубоком уверењу познајем два човека, од који је некада један био овде, а један је сад овде. Био је неки Миловановић из Бунара, и кад је се тицало сељачких ствари, ја сам гласао за оно што је он говорио. Тако је сад говорио један човек и ја ћу да гласам онако како је он говорио; јер он доиста разуме ствар. То је Милан Поповић, онај што тамо држи оно „Видело“ (Смех). Он држи „видело“ али има своју здраву сељачку памет. Што сам поменуо, да има људи који хоће да говоре научно међутим то не умеју; на то ме је приморао посланик Јоксим Павловић: Он је јуче поменуо трговце. Трговци су постали у време нашега краљевства и царства. Национална економија у нашој старој историји, то је главни узрок нашој пропасти. Шта је то трг? У оно време, није се допуштало, да странци држе дућан, него су постојали трговци. Дубровчани натоваре еспап дођу на границу ту их попишу, наплате велику царину, па га онда одведу на трг да продаје тамо, где се види шта продаје, да не би лагао свет. Дакле, то су ти трговци. Како онда у нас није било народне економије; јер ондашња наша аристократија посмевала се народној економији, то за то немајући ње средњи сталеж у Србији није био србин, него странци, који су упропрастили нашу државу. То је у главноме што сам имао да одговорим оном господину, који се пустио у ствари које није добро разумео.

Наше законодавство допустило је неке дућане на 4 сахата остојања, овако дакле како је Кнез Милош хтео. Зашто је то 4 сахата? зато да сељак не дангуби. Г. Ђока Аћелковић и доктор Илић лепо су одговорили онима, који су говорили шта ће да раде сељаци у случају смрти, кад немају сеоског дућана. Па како су умирали 500 година? Мени се чини, да од данашњих вароши у Србији једва да би цо праву могле да опстану 5. јер оне друге немају ничега што треба једном граду, једној вароши. Отидите преко где хоћете, у једном месту има по 14.000 нумера кућа, па је опет село; а у нас распиниули се двојица тројица у неколико дућана и то се зове у нас варош. Каква је то варош кад нема никаквих услова за варош Зато сам ја у опт. закону и рекао, да се може само оно место прогласити за варош, где има заната и прерађивача толико, да се ти људи сами од себе држе, да подмирују околна села; јер узмите ви још ово, око Лондона најбогатија су села, око вароши Петрограда такође су богата села, а у нас око вароши села су пољачкана (Одобравање) и о томе нико не мисли нити говори, свет се управо смеје томе, а нико неће то да проучава, зашто су ови сељаци пропали? Ево зашто, што су се одрекли своје домаће индустрије, па се облаче као они, који имају пара и кућа, што трче сваки час у варош да продају јаје и кокош. Откуда може у Лондону да живи 5000000 а код нас у Београду има, вели сад, 60000 људи па ни то не може да живи.

Код нас у Београду има 60000 становника Ја се истина радујем том броју, али сумњам да ће моћи то све да живи у Београду. Ту треба да има фабрика, радионица, треба да ради тај свет. У Лондону има 5000000, и они могу да живе од прерађевина, а тај рад њихов и ми плаћамо У нас се учи у земљопису по школама: Лондон има 5000000 а некаже се откуда ти људи живе. Не живе од ваздуха, него сваки ради, сваки је способан за нешто. Код нас су пољачкана села око вароши. Молим вас треба да имате добро на уму да *дућанција* није *трговац*. Ово треба добро сељаци да запамте: *трговац* је онај, који сељацима доноси паре за наше производе и прерађевине а *дућанција* је онај, који дође те их однесе. (Смех). Ово је најкарактернија црта једног дућанције. Они нису трговци — они су узели на се туђе име, а то није њихово име.

Из свега овога што сам до сада рекао, ми можемо извести и створити правила, како треба да гледамо на националну економију; и тек са овог општег гледишта националне економије, можемо оценити питање о сеоским дућанима, али не полазити са гледишта и рећи онако, као што је казао Станко Петровић да је лане подиго дућан близу Алексинца. Ми морамо имати критеријум национални; хоћемо ли да будемо Срби; хоћемо ли сами од себе да живимо или да дотерамо дотле, да нисмо кадри дотерати да живимо као самосталан народ, да као оно, што један кнез у Дубровнику пише: ови око мене голи су. Молим вас пошљите једну трубу платна, да им направимо одело да не иду голи. Хоћемо ли да радимо или да тргујемо еспапом па ма чији он био? Може ко казати слободна је трговина и све једно јели купио од тебе или од Јанка или Марка. — Мени није свеједно. Ја хоћу, кад ми се није пиво да пијем Вајфертово пиво, ја ћу да плаћа државни грдан порез. Нећу да пијем пиво из Минхена, из бела света и да издржавам неке дебеле швабе. (Смех). Да су вароши онакве као што ја разумем и да се не проглашавају села за вароши, оне не би опадале, него би се одржале редом. Узмимо Београд, од њега је одузет округ. Међутим ипак сељаци долазе у варош. Сад нама је потребно, да Београд боље уредимо, да не умире 30 процената, да дотерамо на 2 процента.

Да би то могли учинити увели смо трошарину. Ту сад долазе интереси лични. Један писац именом *Боргграв*, који је написао историју Душана, вели за нас: да ми Срба највише пострадамо због тога, што стављамо личне интересе изнад интереса државних и збиља је тако. Кад чујете овде посланике, који имају дућане у селу, могли би помислити да су дућани једна благодат и да ће се њима усрећити цео свет, а оно нису ништа друго до једна мамипара. Исто тако говоре они и против аренде и против трошарине. Да се упитамо шта је то *аренда*, а шта *трошарина*, ко то плаћа? Да ли је плаћа дућанџија? Ја нећу да кажем да су све сеоске дућанџије непоштени, јер знам да их има и поштених, али већином иде у село и отвара дућан онај, који је квитирао у вароши и он не доноси паре да разда сељацима, него донесе оно што је он од других трговаца донео и с новцем, који на еспапу добије он плати аренду, дакле сељаци је морају да плате а не дућанџије. Да је тако да наведем пример. Ја знам на два, три места неке сеоске дућанџије и када одеш у та села они ћете почастити. Ја нећу да именујем њихова имена, али ево шта бива. Дође из бела света „чипчиплак“ и проће неколико година, ви видите сви чајпри сељачки, његови су, најбоље ливаде, коњи, то је све његово, а кад погледате друге мештане, то је све голо и босо, као да није никад мрсило и као да је не једну већ 100 година прошло, и незнајући да сам ударa на себе аренду, он је још већу подиже и што вичете против трошарине, што је заведена, то треба да протествујемо ми, а не ви; јер је плаћамо ми сами варошани. Док није било трошарине, ја сам куповао јагње за 20 гроша, а сада како је установљена трошарина, морам платити 21 грош, дакле ми плаћамо. Они дакле не разбирају ствар, а кад схвате у чему је, онда ће они рећи, нек се кољу варошани, ми ћемо да продајемо пошто ми хоћемо, јер немају шта да једу. (Смеј).

Још имам само да учиним једну примедбу па да завршим свој говор. Јуче је један од говорника казао: индустрија је победа разума над природом. И ја баш хоћу то да наша земаљска национална економија једном постане разумна и одржи победу разума јер докле год доносимо крпе и проглашавамо села за вароши, дотле ћемо убијати разум и народну економију. Завршујући овај мој говор слободно ћу рећи, да сваки онај, који буде гласао за сеоске дућане — нека ми се опрости за израз — тај не мисли за ову земљу, тај неће ову државу, тај неће да се српски народ одржи, него хоће да иде у туђ народ. (Жагор, један глас: бирајте изразе г. професоре кад говорите у Н. Скупштини).

Ово може бити некоме противно, али нек ми се опрости, ово је моје дубоко убеђење.

Потпредседник — Сваки посланик има права на споменe име посланика, али нема права да никога вређа.

Милош Богдановић — Молим вас, на две три речи ради личног обавештења. Г. Панта ме је хрђаво разумео, он признаје да се по селима свет не одаје луксузу, али да је то отуда што је било ограничења. Ја знам да тог ограничења није било, од кад постоје дућани продавало се све што се доносило. Даље се дотакао како се сахрањивали мртваци — — — — — — — (Жагор).

Потпредседник — То није лично обавештење, има реч г. Витомир Младеновић.

В. Младеновић — Господо, најкомпликованија питања лако је решити и о њима донети закључак кад се све стране испитају, кад се донесу разлози свестрани, кад се о њима има толико материјала и са стране практичне и са стране теоричне. Мени се чини да ово питање које је данас на дневноме реду и које се потрже близу 20 година, може се врло лако решити. Говорима господе посланика приликом јучерашњега претреса ово је питање свестрано претресано. Господа посланици, који су јуче говорили изнели су доста практичних разлога, којим су доказали да су сеоски дућани штетни а исто тако и многи говорници изнели су и са стране теоричне многе разлоге који ово потврђују. Између свију говорника довољно је да поменем г. Благоја Божића посланика — сељака равне Шумадије који је изнео доста практичних разлога, који говоре у прилог томе да сеоске дућане треба укинути.

Други је посланик: Милан Поповић из кршнога краја подриња. И он је изнео разлоге из којих се може увидети, да су сеоски дућани штетни, а по најбоље теоријске разлоге изнео је Бока Анђелковић са којим се и ја слажем, те према свима тим разлозима лако је донети решење овога питања. Ја ћу пре свега да поменем, да се овде уноси једна забуна у овом решењу, што се каже: да варошани нападају сеоске дућане а сељаци их бране. Ја то не могу да разумем. Ја знам да и те сеоске дућанџије нису сељаци него варошани и а тога мени се чини да неби требали уносити ту забуну, да су варошани заинтересовани и да за то они траже да се сеоски дућани укину. Ја ћу да додирнем друге ствари које нису поменуте и да њима докажем, да су баш дућани штетни по сељаке дакле већину народа. Познато је да у природи постоји један закон, који је неминован и који у природи влада а то је закон борбе за опстанак. У борби за опстанак код свију организама постоји крвав рат и једнако се боре за опстанак, па у коме је која јача, вештија и лукавија у прибирању хране, у толико ће пре и опстати и надживити остале. Наш народ, који није обдарен лукавством, који тако рећи живи још животом примитивним има у својој средини људи, који имају више вештине и умешности у борби за свој опстанак, који умеју боље да се нађу у борби за опстанак, па ће свакако по томе боље и да живи, а то може да буде на штету сељака. Тако је дакле и са сељацима и овим трговцима, који се умножавају по селима а не опадају. С друге стране мени се чини да су ти дућани баш допринели између осталога порушили, оно, што наш народ одликује од осталих народа: наше задруге, које су постојале, а сада се у велико растурају, сем осталих дакле узрока, који су припомогли њиховом распадању имали су и сеоски дућани удела који су такође припомогли да се задруге распадају, јер у једној задрузи где има по 10 браћа и жена; ма које од чељади купи ствар која је лепша од ствари, коју друго чељаде има, те се усљед тога јави раздор, која свакојако води распадању задруге. Да је ово оправдано и да је и ово био доиста један узрок за распадање задруга, види се из тога, што у планинским пределима, где није било сеоских дућана, има више задруга, те и са овога оправданога разлога борбе а и са самога друштвенога уређења чиними се да су ти сеоски дућани штетни и да их је требало одавна укинути. Поред ових разлога, који су изнесени досад а и ова два која сам поменуо, ја бих био за то, да о сеоским дућанима не може бити ни речи и да их никако не треба остављати. Мени се чини да, ако желимо да користимо народу и потпомогнемо производњу његову, ми треба да заведемо земљорадничке центре, да уведемо у наше школе ручни рад, те да наша деца науче да раде све оне ствари, које су им нужне за свакодневну потребу. Тако н. пр. могу да плету шешире, праве лопате, виле и све што се сада по дућанима налази и тада ће сељак моћи да подмирује све своје потребе лакше и боље и да не мора ићи у варош и тражити сеоски дућан. Исто тако, као што сам противан да се ти сеоски дућани држе, треба пречистити једном и ово питање о сеоским механа. Треба прво извести шта су окружни, а шта државни друмови, па онда треба прописати и за саме меане где могу бити и на којим друмовима у ком одстојању оне треба да постоје, а не да постоје на пола сахата одстојања. Дакле и за те меане покрај друмова треба прописати одстојање а не да их сељак има у селу, где год је село, где ће сељани дангубити и ништа не радити.

Дакле моје је мишљење не само да се сеоски дућани, него да се и меане укину, а за меане на друмовима да се пропише одстојање, колико која може далеко да буде и да се настане да се у нас остваре земљораднички центри и да се у наше школе унесе ручни рад.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Одговорни уредник **Ранко Петровић** Штампа краљ. српске државне штампарије